

แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ Guidelines for Conserving Kolae Boat Wisdom in the Southern Border Provinces

ประจวบ ทองศรี^{1*} และ สัญชัย นงรัตน์¹
Prachuab Tongsri^{1*} and Sanchai Nongrat¹

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University

*Corresponding Author, E-mail: prachuab.t@psu.ac.th

Article Info

■ Received: June 28, 2021

■ Revised: April 18, 2022

■ Accepted: May 12, 2022

■ Available Online: August 8, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการวิจัยคือชุมชนปะเสยะวอ จังหวัดปัตตานี ชุมชนบ้านทอนและชุมชนศาลาใหม่ จังหวัดนราธิวาส ผู้ให้ข้อมูล 24 คน แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ ผู้รับถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ เจ้าของเรือกอและ ผู้นำในชุมชน นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่รัฐ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า เรือกอและเป็นเอกลักษณ์ของชาวประมงในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนล่างมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การตกแต่งลวดลายจิตรกรรมบนเรือกอและเป็นงานศิลปกรรมที่ทรงคุณค่า เนื่องจากเอกลักษณ์ของเรือกอและเป็นที่เด่นชัดและมีคุณค่า แสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันดีงามของจังหวัดชายแดนใต้ ปัจจุบันลักษณะในการใช้งานมีทั้งนำไปใช้เพื่อการประมงและนำไปใช้เพื่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้ แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ประกอบด้วย 1) การถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและให้ลูกหลานและเยาวชนคนรุ่นใหม่ 2) การส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและ 3) การส่งเสริมสนับสนุนภูมิปัญญาเรือกอและจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ และ 4) การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรือกอและ

คำสำคัญ: การถ่ายทอดภูมิปัญญา, การอนุรักษ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, เรือกอและ

Abstract

The objective of this research is to create a guideline of Kolae boat's folk wisdom conservation in the southern border provinces, and it used the qualitative research methodology with research areas of Paseyawo Community, Pattani Province, Ban Thon Community and Sala Mai Community, Narathiwat Province. There were 24 informants divided into 6 groups: folk instructors who passed on the boat's wisdom, recipients of the boat's wisdom, Kolae boat's owners, community leaders, academics, and government officials. In-depth interview and focus group discussion were used for content analysis. The research found that the Kolae boat has been a unique identity of fishermen in the lower southern provinces from the past to the present. The decorations and paintings on the boat are priceless works of art because its uniqueness is obvious and valuable, demonstrating the fine folk wisdom of the southern border provinces. Currently, the uses of the boat are both for fishing and tourism. In conclusion, the guidelines of Kolae boat's folk wisdom conservation in the southern border provinces consist of 1) passing on the boat's wisdom to own children and young, new generation 2) promoting collaborative activities to conserve the boat's wisdom 3) promoting and supporting of the boat's wisdom from communities and government organizations, and 4) gathering knowledge about the boat's wisdom to be a source of Kolae boat's learning and information collecting.

Keywords: Folk Instructor, Kolae Boat, Preservation, Wisdom Passing

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นเรื่องราวทางวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่ชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นมาไว้สื่อความหมาย บ่งบอกตัวตนและใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสร้างสายใยความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงเป็น “สมบัติร่วม” เป็นมรดกร่วมของคนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะ ทุกชนชั้นที่ตกทอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และส่งผลถึงอนาคต ภูมิปัญญาเหล่านั้นต่างมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและอยู่คู่กับวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ มาอย่างช้านานเป็นสายใยของชุมชนที่มีกระบวนการและมีกลยุทธ์การถ่ายทอดที่หลากหลาย ที่สำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะการสืบทอดตามประเพณี มีเอกลักษณ์ อาจไม่มีรูปแบบที่ตายตัวแต่มีความยืดหยุ่นในแง่กาลเวลา ที่สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ หน้าตา และศักดิ์ศรีของท้องถิ่น โดยการเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยใหม่ย่อมส่งผลต่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ผู้ถ่ายทอดหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยเสริมสร้างและรักษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงอันโหมบ่าเข้ามาในปัจจุบัน โดยพยายามแสวงหากลยุทธ์ มาดำเนินการและจัดการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป โดยมีกลยุทธ์ที่หลากหลายตั้งแต่การพยายาม ปิดตัวเองเพื่ออนุรักษ์ตัวตนของตัวเองเอาไว้ การผสมผสานทางวัฒนธรรม “แบบของเก่าก็ไม่ทิ้ง ของใหม่ก็เก็บไว้ได้” การต่อรองหรือการปฏิเสธของใหม่บางส่วนหรือยอมรับบางส่วน การวิเคราะห์ลักษณะผู้รับสารหรือผู้เรียน เป็นต้น เห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีลักษณะหยุดนิ่งแต่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เผชิญหน้ากับวัฒนธรรม สมัยใหม่จากโลกตะวันตกไม่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกกลืนหรือลบเลือนไป ในระบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรมแบบใหม่ ที่มีกลหลเหลือแต่เพียงรูปแบบที่เป็นเปลือกนอก ส่วนเนื้อหาคุณค่าและความหมายได้สูญสลายไป (Nilwan & Kritsoonthorn, 2014)

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนมาจากความเชื่อมั่นที่ว่าถ้ามนุษย์เกิดปัญญาจะสามารถแก้ปัญหาได้ ปราชญ์ชาวบ้านจะมีวิธีการพัฒนาคนให้เกิดปัญญาในการทำงานร่วมกันในชุมชนโดยกระบวนการในการสร้างคน เข้ามาการมีส่วนร่วมแทนอำนาจสั่งการ ใช้วิธีการทำงานโดยชักชวนคนเข้าร่วมจากกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน แล้วทำให้เกิด ผลงานเห็นชัดเจน มีตัวอย่างรูปธรรมพิสูจน์ได้จนเกิดการยอมรับว่าสามารถทำได้จริงจึงขยายผลสู่วงกว้าง ชักชวน สร้างแนวร่วมให้คนเข้าร่วมกระบวนการมากขึ้นเรื่อย ๆ มีหลักในการระดมความคิดร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำแต่ให้ความสำคัญกับการระดมสมองในที่ประชุม นำแนวคิดของแต่ละคนมาปรับปรุงพัฒนาร่วมกัน เมื่อเกิดความชัดเจนทางความคิดก็หาแนวทางในการปฏิบัติ (Piyasakulkiat, Khiephakdiporn, Yanataro, Pornsiriwattanasin, & Preeyakorn, 2018) เช่นเดียวกับเรือกอลและ การนำภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านมา ประยุกต์ใช้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในระดับบุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดี นำเอาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดให้คนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เพื่อนำความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน มาใช้เปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ในปัจจุบันมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอลและ เพื่อให้กลุ่มคนรุ่นหลังได้เห็นและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลง โดยใช้วิธีการหลายลักษณะ เช่น การจำลองหรือย่อส่วน การเก็บเข้าพิพิธภัณฑ์ การบูรณะ เป็นต้น โดยเฉพาะ สิ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและศิลปะพื้นเมืองซึ่งภาคใต้ของประเทศไทยนั้นได้ชื่อว่าการอนุรักษ์ศิลปะชั้นเอกไว้คือ เรือกอลและซึ่งเป็นเรือหาปลาของชาวประมงในท้องที่หมู่บ้านชาวทะเลทางภาคใต้ของประเทศไทยมีมากในจังหวัด ปัตตานีและนราธิวาส มีรูปร่างลักษณะและส่วนประกอบที่ผิดแปลกจากเรืออื่น ๆ ความสวยงามของเรืออยู่ที่ การใช้ลวดลายและสีสันท่าง ๆ ความสง่างามของเรือกอลและอยู่ที่การตกแต่งลวดลายตั้งแต่หัวเรือถึงท้ายเรือ โดยการวาดลวดลายและระบายสีในส่วนประดับของเรือกอลและมีการพัฒนารูปแบบของลวดลายจิตรกรรมไปตาม ยุคสมัย การตกแต่งลวดลายจิตรกรรมบนเรือกอลและเป็นวัฒนธรรมทางศิลปะที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถสะท้อน ให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ตอนล่างที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แหล่งน้ำและทะเลซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพประมง เป็นหลัก (Khamyang, 2013)

ภาพ 1 เรือกอและแบบท้ายตัด
ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน

ในจังหวัดชายแดนใต้ “เรือกอและ” ถูกสร้างขึ้นตามวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิถีชีวิตและการครองชีพของผู้คนแถวนั้น สร้างสรรค์ผลงานที่มีแนวความคิดและรูปแบบแปลกใหม่อยู่ตลอดเวลาจนเป็นที่ขนานนามว่าเป็นศิลปะการครองชีพของชีวิตลูกทะเลเป็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลมบก ลมทะเล ออกเรือหา ปู ปลา สัตว์น้ำ ดูเหมือนจะเรียบง่ายหากแต่แฝงไปด้วยศิลปะที่งดงามผานเอาความรักในธรรมชาติ จินตนาการ และความเชื่อเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว ภาพเขียนลายเส้นที่บ่งบอกถึงการเอาใจส่งผ่านพู่กันไปตามลวดลาย ทั้งลายกนก ลายดอกบัวคว่ำ ลายบัวหงาย ลายน้ำไหล แต้มเติมสีสันสะดุดตา สร้างสรรค์ความวิจิตรลงบนเนื้อไม้ที่ประกอบขึ้นเป็นเรือกอและ ผลงานชิ้นเยี่ยมปรากฏบนเรือเพื่อประกอบอาชีพประมงศิลปะชั้นครูที่แฝงไว้ในวิถีชาวประมงขนาดเล็ก จึงเป็นการครองชีพที่เริ่มต้นด้วยใจที่ละเมียดละไม ช่างบรรจงเลือก ตั้งชื่อ ตกแต่งเรือคู่ชีพ ผากชีวิตไว้กับทะเล เป็นศิลปะการเอาชีวิตรอดขณะออกเรือหาปลา ฝ่าผืนสภาพอากาศที่แปรปรวน เป็นอีกศาสตร์ที่ไม่มีการสอนในระบบการศึกษาใด ๆ นอกจากเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เอาชีวิตรอดเป็นเดิมพันเป็นการถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูกรุ่นแล้วรุ่นเล่า การเรียนรู้จากผู้ที่ใช้ชีวิตโชกโชกทางทะเล (Khamyang, 2013)

ภาพ 2 ครูภูมิปัญญาวาดภาพและลวดลายลงบนลำเรือกอและ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน

เรือกอและในอดีตนั้นเป็นภูมิปัญญาที่พบเห็นได้ทั่วไปในท้องที่หมู่บ้านชาวทะเลทางภาคใต้ของประเทศไทย แต่หากจะสืบเสาะหาจุดเริ่มต้นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและปัจจุบันกลับลดน้อยลง เนื่องด้วยวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้คนส่งผลให้เรือกอและลดลงและพบเห็นได้ยากขึ้น อีกทั้งอู่ต่อเรือและช่างต่อเรือหรือปราชญ์ชาวบ้านน้อยลงตามกัน องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและคงไว้เพียงคนเฉพาะกลุ่มไม่ได้ถ่ายทอดอย่างชัดเจนในวงกว้างซึ่ง Salae (October 22, 2019) กล่าวว่า ในปัจจุบันมีอยู่เพียงแห่งเดียวในพื้นที่

ตำบลศาลาใหม่ อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมา ที่ยังคงถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและนี้ไว้ ซึ่งเป็นเรือกอและแบบดั้งเดิมที่มีส่วนหัวและส่วนท้าย แต่เนื่องด้วยรูปแบบของเรือกอและที่มีรายละเอียดมากต้องใช้เวลาในการต่อเรือถึง 9 เดือน ค่าตอบแทนในการต่อเรือจึงสูงถึง 900,000 บาทต่อหนึ่งลำ ปราชญ์ชาวบ้านต่างเห็นความคุ้มค่าและให้ความสำคัญ หากปราชญ์ชาวบ้านไม่มีความรู้มากพอก็จะไม่สามารถสร้างเรือกอและให้สำเร็จได้ เหล่านี้จึงเป็นผลให้ทั้งปราชญ์ชาวบ้านและเรือกอและแบบดั้งเดิมเหลืออยู่ในพื้นที่ตำบลศาลาใหม่ อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมาเพียงแห่งเดียวในจังหวัดชัยแดนใต้ จากสาเหตุดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นเรือกอและอีกประเภทโดยลักษณะของเรือกอและส่วนท้ายเรือจะตัดออกไว้สำหรับใส่เครื่องยนต์ ซึ่งปัจจุบันมีทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนครราชสีมาสาเหตุที่ทำให้เรือกอและลักษณะท้ายตัดเป็นที่นิยมมากขึ้นเนื่องจากระยะเวลาในการต่อเรือกอและใช้เวลาเพียง 4-5 เดือน ในทุกปีปราชญ์ชาวบ้านจะสามารถผลิตได้ตามกำลังและมีราคาไม่สูง ยิ่งเป็นผลให้เป็นที่ต้องการของชาวประมงสนใจที่จะมีไว้ในครอบครองเพื่อใช้ในอาชีพของตน ทั้งนี้ รูปแบบของเรือกอและมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมในการใช้งานของแต่ละพื้นที่

ภาพ 3 ภาพและลวดลายที่ใช้เขียนลงบนลำเรือ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษา “เรือกอและ” ทั้งในจังหวัดปัตตานีและนครราชสีมา เนื่องจากเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทที่มีความโดดเด่นที่ควรศึกษา เรือกอและเป็นเอกลักษณ์ของชาวประมงในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนล่างมาอย่างช้านานโดยเฉพาะในด้านการตกแต่งลวดลายจิตรกรรมบนเรือ เรือกอและเปรียบดั่งศิลปกรรมที่ทรงคุณค่าชิ้นหนึ่งส่งผลสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาอันดีงามของจังหวัดชัยแดนใต้ ปัจจุบันมีทั้งนำไปใช้เพื่อการประมงและนำไปใช้เพื่อการท่องเที่ยว จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดความตระหนักเนื่องจากภูมิปัญญาเรือกอและยังขาดผู้สืบทอดคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญและขาดการอนุรักษ์อย่างจริงจัง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชัยแดนใต้ ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สามารถนำไปข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและของปราชญ์ชาวบ้าน ให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณค่าเกิดการอนุรักษ์ อีกทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำข้อค้นพบไปใช้อุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในระยะยาวให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชัยแดนใต้

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา

Tantayanubut (2008) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง วิธีการจัดการ วิธีการขึ้นนำ และการเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นหรือในกลุ่มชน ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนสั่งสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ ผวนกด้วยญาณทัศนะ (ความเฉียบคมในการหยั่งเห็น หยั่งรู้ที่ลุ่มลึกกว่าวิสัยทัศน์) เป็นรากฐาน รากเหง้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงมักเกี่ยวเนื่องกับการนำสภาวะตามธรรมชาติที่อยู่ในวิสัยที่จะจัดการได้หรือ ภาวะที่เกิดจากการกระทำ การเสาะสร้างของคนรุ่นก่อน ๆ มาปรับปรนให้เกื้อกูลแก่การดำรงชีพขั้นพื้นฐาน หรือ ปัจจัย 4 แล้วภูมิปัญญาเหล่านั้นค่อย ๆ แดกหน่อต่อยอดเป็นภูมิปัญญาเพื่อจรรโลงจิตใจ เป็นเครื่องประเทือง อารมณ์ อันได้แก่ ภูมิปัญญาประเภทงานช่างฝีมือและศิลปกรรมพื้นบ้าน

Sirasunthorn (2007) อธิบายว่า ลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญามี 2 ประการคือ ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ กระบวนการคิด โลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อ คุณค่าและความหมายที่คนให้แก่สรรพสิ่งรอบตัวตลอดจนปรัชญา ในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคล เช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น และภูมิปัญญาที่เป็น รูปธรรม ได้แก่ ผลผลิตขององค์ความรู้ของคนในสังคมนั้น ๆ เช่น ศิลปหัตถกรรม รูปแบบการทำเกษตรกรรม ดนตรีหรืออุปกรณ์ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น สำหรับประเภทของภูมิปัญญามีด้วยกันหลายด้าน ซึ่งในท้องถิ่น จะปรากฏให้เห็นในเรื่องของการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมตลอดจนสิ่งก่อสร้าง เครื่องใช้ เครื่องมือต่าง ๆ จึงมีลักษณะเป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ถ่ายทอดกันมา

Tantayanubut (2008) ได้แบ่งภูมิปัญญาออก 2 ลักษณะ ได้แก่

- 1) ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ และปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
- 2) ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การเกษตร หัตถกรรม การทำมาหากิน ศิลปะ ดนตรี และอื่น ๆ

Wiphatthaphrue (2010) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 ระดับ ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับองค์ความรู้ หมายถึง ภูมิปัญญาในส่วนที่เป็นพื้นฐานที่สุด หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “ความรู้เชิงเทคนิค” เช่น พืชชนิดใดบ้างที่กินได้ อะไรกินไม่ได้ พืชและสัตว์แต่ละชนิดมีคุณและโทษอย่างไร พืชชนิดใดบ้างที่เป็นยา แก้อะไรอะไร
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร หมายถึง องค์ความรู้ที่มีความซับซ้อน และพัฒนาขึ้นมาจากความรู้เชิงเทคนิค เช่น วิธีการคัดเลือกผืนป่าเพื่อตัดฟันโค่นเผา การพิจารณาคุณสมบัติ ของดิน การคัดเลือกและเก็บรักษาสายพันธุ์พืชสำคัญ องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างระบบการจัดการน้ำ การทำ เหมืองฝาย การทดน้ำและควบคุมน้ำ และการพัฒนารูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมและองค์กรเพื่อจัดการ การผลิต ซึ่งอาจออกมาในรูปแบบของคณะกรรมการ
- 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติ การสร้างระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนจะทำให้เกิดความจำเป็นในการที่จะต้องออกกฎระเบียบเพื่อให้เป็นแบบแผน และ บรรทัดฐานร่วมกันของชุมชน โดยปกติแล้วการแสดงออกของอำนาจอยู่ในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม และการสร้างจารีตประเพณี เช่น ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าก่อให้เกิดประเพณี การใช้ป่าอย่างอ่อนน้อมยำเกรง ตระหนักถึงบุญคุณของป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Macenae (2009) ได้ศึกษาเรื่องเรือกอและจำลองธุรกิจที่สร้างรายได้จากภูมิปัญญาชาวบ้านพบว่า เรือกอและ ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดให้ทุกคนได้เห็นศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง และความงดงามของลวดลาย บนเรือกอและที่ชาวประมงได้เขียนลายตามจินตนาการของตนเอง มีความผูกพันกับเรือกอและเสมือนเป็น

สัญลักษณ์แห่งวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิตที่สืบทอดจากบรรพบุรุษถึงปัจจุบัน ทำให้ลูกหลานชาวประมงพื้นบ้านได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำเรือกอลและจำลองที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมโดยรวมของชาวประมงชายฝั่งทะเล และนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์เรือกอลและที่สร้างรายได้แก่เยาวชนที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ เพื่อช่วยแก้ปัญหาการว่างงาน ปัญหายาเสพติด ตลอดจนการสร้างช่องทางให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อสร้างอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

Wiphatthaprai (2010) ได้ศึกษาเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านวงกลองยาว อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มผู้สูงอายุได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นพื้นฐานผ่านการสาธิตวิธีการและการบอกเล่าโดยตรง ส่วนกลุ่มบุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้าน ได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูงผ่านวิธีครูพักลักจำ อย่างไรก็ตาม กลุ่มนักเรียนประถมศึกษา และกลุ่มบุตรหลานได้รับการถ่ายทอดที่เหมือนกันในเรื่องความเชื่อของวงกลองยาวปัญหาสำคัญที่พบในการถ่ายทอดคือ 1) ปัญหาด้านการไม่ได้ถ่ายทอดเนื้อหาบางเรื่อง เช่น การปลุกเสกกลองยาว การผลิตกลองยาว 2) ปัญหาด้านการขาดผู้รับการถ่ายทอด 3) ปัญหาด้านการถ่ายทอดให้แก่กลุ่มนักเรียนประถมศึกษา และ 4) ปัญหาด้านระยะเวลาของการถ่ายทอดสำหรับฐานคิดสำคัญของปราชญ์ชาวบ้านที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ การเห็นคุณค่าของวงกลองยาว ความเชื่อมโยงระหว่างวงกลองยาวกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของชุมชน

Khamyang (2013) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างสรรค์วิถีชีวิตชาวประมงมลายูเรือกอลและพบว่า การถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิตของชาวประมงในสังคมปัตตานีและความเชื่อความศรัทธาในลวดลายที่มีอยู่ในเรือกอลและเป็นการศึกษาและทดลองหาแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในรูปแบบใหม่ และนำเสนอในลักษณะเฉพาะตนเพื่อเป็นการสร้างงานจิตรกรรมที่แสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการบันทึกขั้นตอนการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบอาศัยหลักการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมและมีการทดลองใช้มีขั้นตอนที่สำคัญคือขั้นที่ 1 พัฒนาต้นแบบงานจิตรกรรม ขั้นที่ 2 ทดลองนำผลงานจิตรกรรมจัดแสดง สรุปได้ว่าวิถีชีวิตชาวประมงมลายูเรือกอลและสามารถนำมาถ่ายทอดผ่านงานศิลปะโดยมีโครงสร้างของผลงานตามแนวคิดทัศนศิลป์ได้ ผลงานจิตรกรรมสีอะคริลิกบนไม้ตัดเป็นรูปเรือกอลและผสมผสานกับมุมมองโดยใช้แรงบันดาลใจจากการศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงมลายูสร้างสรรค์ผลงานออกมานำเสนอ ทั้งนี้ สะท้อนถึงคุณค่า ความงดงาม ความกลมกลืนของวิถีชีวิตเป็นการอนุรักษ์รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในภาคใต้

Thienpraphakul (2014) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการเรียนรู้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การปั้นเครื่องปั้นดินเผาบ้านม่อนเขาแก้ว ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งพบว่า กระบวนการเรียนรู้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มาจากบรรพบุรุษหรือในครอบครัวและการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ ลูกหลานของหมู่บ้านม่อนเขาแก้วในอดีตที่มีความสนใจในการปั้นเครื่องปั้นดินเผา มีกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบประกอบไปด้วย 4 กระบวนการคือกระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการกระทำ และกระบวนการตั้งใจ นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเยาวชนและนักเรียนพบว่า การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการได้ใช้วิธีการสอนแบบสาธิตเป็นตัวอย่าง สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการปั้นเครื่องปั้นดินเผาบ้านม่อนเขาแก้ว ได้แก่ ปัญหาทางด้านผู้สืบทอด ปัญหาด้านสถานที่ในการเรียนการสอน

Thongsamong and Sangkharat (2015) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุงพบว่า การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านในตำบลเกาะหมากคือ 1) การรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชนบางอย่างที่กำลังเลือนหายขึ้นมาใหม่ 2) การปลูกจิตสำนึกทางด้านวัฒนธรรมและให้เกิดขึ้นในชุมชน 3) การส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาให้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และการอนุรักษ์สืบสาน

4) การใช้วิถีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและวิถีประมงเพื่อการท่องเที่ยว 5) การกำหนดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้เป็นจุดท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Wongboonmak (2015) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชรพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายมี 7 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดความรู้ตามหลักคิดของชาวบ้าน เน้นคดีด้านวัฒนธรรมประเพณี ค่านิยมในท้องถิ่นที่ชาวบ้านมุ่งอธิบายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การแสวงหาความรู้จากนายจ้าง และการทำตามแบบความต้องการของลูกค้า 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบมีการวาดแบบภาพหัตถกรรมหินอ่อนไว้ในสมุดบันทึก ภาพถ่าย และวีดิทัศน์ 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล มีการประมวลความรู้ในการเขียนรูปแบบผลิตภัณฑ์หินอ่อนและภาษาที่เข้าใจง่าย 5) การเข้าถึงความรู้ การจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ วิดีทัศน์ การจัดทำเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ การสาธิตการเขียนแบบ และการสืบทอดด้วยวาจา 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ การเข้าร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ที่ทีมวิจัยจัดขึ้น องค์ความรู้บนเว็บไซต์ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ นายจ้างถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกจ้าง ส่วนครอบครัวมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากพ่อแม่สู่ลูกและเครือญาติ 7) การเรียนรู้การนำความรู้มาใช้ประโยชน์เกิดระบบการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่นำไปสู่การปรับตัวและพัฒนาหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย ซึ่งองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายเป็นความรู้ที่ขัดเจ้านำมาสู่การเผยแพร่ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวางและมีการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายไปถ่ายทอดแก่เด็กและเยาวชนผ่านเอกสารเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สถานศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น

Topanurakkul and Phaiwittayasiritham (2016) ได้ศึกษาเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำซึ่งพบว่า การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ และอาศัยความร่วมมือขององค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีแนวทางคือ 1) การสร้างองค์ความรู้ 2) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ศูนย์เรียนรู้ 3) ประชาชนชาวบ้านที่เข้าใจวัฒนธรรมและเข้ากับชุมชนได้ดี 4) กระบวนการสืบทอดและหลักสูตร 5) กิจกรรมงานประเพณี 6) การสร้างเครือข่าย 7) การจัดตั้งกลุ่มทอผ้า 8) การสื่อสารประชาสัมพันธ์อีกทั้งมียุทธศาสตร์การสร้างแนวทางเชิงพื้นที่คือ 1) การระดมความร่วมมือ 2) การกระตุ้นผู้นำ 3) การสร้างแรงจูงใจในการสืบทอด ปักจี้และเงื่อนไขสู่ความสำเร็จคือ ปักจี้ภายในประกอบด้วย 1) สำนักทางชาติพันธุ์ 2) ทูทางวัฒนธรรม 3) สมาชิกในชุมชน 4) ผู้นำชุมชนและปักจี้ภายนอกประกอบด้วย 1) ภาครัฐ 2) ภาคเอกชน และ 3) ภาควิชาการ

Vejyalak (2017) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีการร่วมมือกันระหว่างชุมชน สถานศึกษา และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สถานศึกษาและชุมชนควรร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตรและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนหรือออกแบบการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยแบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบ สำรวจ สืบค้น รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ นำเสนอแลกเปลี่ยน ควรจัดตั้งคณะกรรมการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นที่รู้จัก

วิธีการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาเอกสาร แนวคิด บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือชุมชนปะเสยะวอ จังหวัดปัตตานี ชุมชนบ้านทอน และชุมชนศาลาใหม่ จังหวัดนราธิวาส

ขั้นตอนที่ 3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก 24 คน

ขั้นตอนที่ 4 นำผลจากการศึกษามาสังเคราะห์ข้อมูล จัดหมวดหมู่ตีความหมายหาความเชื่อมโยงของข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำข้อมูลและสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้

เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ในการวิจัย

- 1) เป็นชุมชนที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและอยู่ในปัจจุบัน
- 2) เป็นชุมชนที่มีการดำรงอยู่หรือมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในปัจจุบัน
- 3) เป็นชุมชนที่ยินดีให้ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาภูมิปัญญาเรือกอและ

จากเกณฑ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการทำการศึกษาคือ ภูมิปัญญาเรือกอและ ชุมชนปะเสยะวอในจังหวัดปัตตานี ชุมชนบ้านทอนและชุมชนศาลาใหม่ในจังหวัดนราธิวาส

เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง มีเกณฑ์ในการคัดเลือกโดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 6 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ประชาชนชาวบ้านผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและจำนวน 8 คน โดยมีคุณสมบัติดังนี้
 - 1.1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสร้างและถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ มาเป็นระยะเวลา 10 ปี ขึ้นไป
 - 1.2) เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญ สามารถอธิบายขั้นตอนหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและได้
 - 1.3) เป็นผู้ทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและให้กับผู้รับการถ่ายทอด
 - 1.4) เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนให้ทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ
- 2) ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและจำนวน 2 คน โดยมีคุณสมบัติดังนี้
 - 2.1) เป็นผู้ทำการศึกษาและได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและจากประชาชนชาวบ้าน
 - 2.2) เป็นผู้ที่สามารถอธิบายขั้นตอนในการต่อเรือหรือเขียนลายเรือกอและได้
- 3) เจ้าของเรือกอและจำนวน 4 คน มีคุณสมบัติดังนี้
 - 3.1) เป็นผู้ที่มีเรือกอและไว้ในครอบครอง
 - 3.2) เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและ
- 4) ผู้นำในชุมชนจำนวน 3 คน มีคุณสมบัติดังนี้
 - 4.1) เป็นผู้ที่มีตำแหน่งในชุมชนที่ผู้วิจัยได้ศึกษาภูมิปัญญาเรือกอและ
 - 4.2) เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและ
- 5) นักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน 2 คน มีคุณสมบัติดังนี้
 - 5.1) เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้
 - 5.2) เป็นผู้ปฏิบัติงานหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม
 - 5.3) เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและ
- 6) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาเรือกอและ จำนวน 5 คน มีคุณสมบัติดังนี้
 - 6.1) เป็นข้าราชการหรือพนักงานราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ในระบบราชการไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาเรือกอและ
 - 6.2) เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและ

การวิเคราะห์ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ผลการวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและการสนทนากลุ่ม จากนั้นผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำข้อมูลและสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ โดยการอ่านทำความเข้าใจข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มากำหนดประเด็นหลัก อธิบายความเป็นเหตุเป็นผล จัดหมวดหมู่ ตีความหมายหาความเชื่อมโยงของข้อมูล ตามความหมายของคำที่มีความเหมือนและแตกต่างเพื่อเปรียบเทียบและแสดงข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมาจะอยู่ในรูปของคำอธิบาย ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะตรวจสอบความหมายและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่ามีความสมบูรณ์และมีความละเอียดเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์หรือไม่ หากข้อมูลนั้นยังไม่ชัดเจนจะทำการสัมภาษณ์ใหม่เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นนำไปสู่การเรียบเรียงเนื้อหาเพื่อหาข้อสรุปและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยกำหนดประเด็นหลัก อธิบายความเป็นเหตุเป็นผล ตีความหมายหาความเชื่อมโยงของข้อมูล และผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลในรูปแบบวิธีพรรณนาความ

ผลการวิจัย

แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้

เรือกอและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดใช้แดนใต้ร่วมกัน เป็นสื่อกลางที่เชื่อมทุกคนเข้าด้วยกัน เป็นมรดกตกทอดตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นเครื่องมือทำมาหากินของชาวประมงแล้วยังมีสำคัญต่อจังหวัดใช้แดนใต้เชิงการท่องเที่ยว

ภาพ 4 เรือกอและแบบดั้งเดิม

ที่มา: Hundreds of Stories About Thailand Beloved Father Beloved Eternally. (2016, February 21)

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่และมีบทบาทสำคัญเชิงอัตลักษณ์ต่อท้องถิ่น มีเฉพาะจังหวัดใช้แดนใต้

1. การถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและให้ลูกหลานและเยาวชนคนรุ่นใหม่ จากสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประเด็นข้างต้นในพื้นที่ตำบลปะเสยะวอ จังหวัดปัตตานี ตำบลศาลาใหม่ จังหวัดนราธิวาส และตำบลโคกเคียน จังหวัดนราธิวาสซึ่ง Rase (October 23, 2019) ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ ดังนี้

“...ช่างต่อเรือกับผู้รับจะต้องไปด้วยกัน อยากให้เป็นคนรุ่นใหม่ เพราะว่าถ้าคนรุ่นใหม่ไม่สนใจ ต่อไปก็จะมีหมดไป คุณสมบัติที่สำคัญ ก็จะต้องอยากเรียน อดทน ต้องมีความตั้งใจ...”

“...การต่อเรือเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายเลย คนที่จะมารับความรู้ในการต่อเรือต้องมีใจรักเป็นอย่างมาก และต้องอยู่กับมันเป็นประจำ แม้แต่คนภายในชุมชนก็ยากที่จะซึมซับความรู้ นั้น ยิ่งคนภายนอกก็ยิ่งยาก คนที่จะทำได้คงต้องเป็นลูกหลานของช่างต่อเรือ ช่างเขียนลาย ต้องรักและชอบในการต่อเรือด้วย ดูพ่อทำ ช่วยพ่อทำ ฝึกนาน ๆ เก็บเกี่ยวประสบการณ์จากพ่อก็จะทำได้ดีแต่ก็ยังต้องใช้เวลาหลายปีพอสมควร...”

(Myo, October 22, 2019)

“...คุณสมบัติของผู้รับการถ่ายทอดมันอยู่ที่ความขยันกับความสนใจมากกว่า แต่คนเดียวนี้นี่ไม่ค่อยสนใจแล้ว เพราะอาชีพอื่นมันสบายกว่า เด็กวัยรุ่นไม่ค่อยสนใจ การศึกษาก็ไม่ค่อยสนใจ คนที่จะมาเรียนต้องมีความอดทน ความสนใจ...”

(Azan, October 25, 2019)

“...ขอแค่มีความสนใจก็ให้ไปเรียนรู้ไม่ว่าใครก็ได้ แต่ส่วนมากคนที่มาทำนี้ยอมแพ้ซะก่อน วัยรุ่นเดี๋ยวนี้นี้เขาไม่ทำกันแล้ว ต้องมีความชอบก่อน ช่วงอายุนี้นี้แล้วแต่ไม่กำหนด ของเจมมีลูกอยู่ 4 คนสนใจแค่คนเดียว...”

(Sign, October 22, 2019)

“...ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้แต่คนที่จะซึมซับอย่างลึกซึ้งต้องเป็นคนที่มีใจรัก เช่น การทำเรือกอและจำลอง ในตอนนี้แต่ละคนที่ทำเรือกอและจำลองในชุมชน ไม่ว่าจะจะมีโครงการสอนเด็กแคไหนเด็กแครู้จักแต่ไม่ซึมซับสิ่งที่เรียนรู้ไป แต่จะมีแค่ลูกของแต่ละเองคนนี่เขาจะซึมซับมาตั้งแต่เด็ก อีกอย่างจะต้องมาจากใจคุณสมบัติของผู้รับที่เหมาะสมก็จะมาจากคนในครอบครัว คนภายนอกก็สามารถเรียนรู้ได้แต่เขาต้องมีความรักและความสนใจ บางคนมีพรสวรรค์ก็สามารถเรียนรู้ได้เร็ว และควรที่จะเปิดกว้างให้คนมาเรียนรู้...”

(Abeb, October 21, 2019)

“...เป็นคนที่ทำให้ความสำคัญจะเข้ามาอนุรักษ์ตรงนี้มาสืบสานภูมิปัญญาตรงนี้ไว้ ต่อไปข้างหน้าเราต้องทำให้ความสำคัญ ลูกหลานได้หัดเรียนรู้ อบรม.เราเป็นศูนย์กลางก็ให้ส่งเสริมในอาชีพตรงนี้เพราะว่าเรามีงบประมาณที่จะช่วยเหลือ เราก็กส่งเสริมให้ชาวบ้านเขียนลาย พันธุ์ลาย ต่อเรือ อบรม.ก็ตั้งงบประมาณไว้สำหรับส่งเสริมอาชีพ เรื่องของการต่อเรือกอและกับการเขียนลายเรือกอและ เราก็กสามารถสนับสนุนได้...”

(Kanda, October 22, 2019)

“...การต่อเรือกอและนี่มันเป็นศาสตร์เฉพาะ คนที่จะรับตรงนี้ต้องคลุกคลีมาตั้งแต่เด็ก ๆ เพราะว่าถ้าอยู่ ๆ แล้วเราจะไปรับโดยที่เป็นการเรียนรู้หรือว่าสอบถามข้อมูล ไม่มีการฝึกปฏิบัติ ไม่มีการลงทำ ไม่เคยสัมผัสประสบการณ์ คือจะทำให้ดีเท่าเจมมีไม่ได้ คือมันจะต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก ก็จะมีซึมซับตั้งแต่เด็กก็จะมีในเรื่องของทักษะ เพราะว่าต้องใช้ทักษะมันเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เรื่องไม่อย่างเดี๋ยวนี้นี้ก็ต้องศึกษาไม่ใช่ว่าไม่ทั่ว ๆ ไปจะมาทำเรือกอและได้ มันจะมีไม่เฉพาะเป็นไม้ตะเคียนที่ทนต่อน้ำเบา เฉพาะเรื่องไม้นี้ก็จะต้องรู้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเรือกอ...”

(Hasan, October 25, 2019)

“...คุณสมบัติของผู้รับจะต้องมีความชอบ มีใจรักจริง ๆ ไม่อย่างนั้นทำไม่ได้ เพราะว่าที่เคยไปดูที่เวลาเขาต่อเรือ ทาสีตัวเรือกอและ จะต้องเป็นคนสุขุม ต้องเป็นคนใจเย็น ถ้าเป็นคนใจร้อนจะทำไม่ได้เพราะกว่าจะออกมาแต่ละลวดลายมันจะยาก ถ้าลงสีผิดก็จะผิดหมดเลย ก็ต้องเริ่มใหม่มันจะยากตรงนี้ ตอนนั้นคนเขียนลายก็หายาก เพราะว่าไม่ค่อยจะมีใครทำกัน เขาลงสีน้ำมันตอนลงพอลเสร็จมันจะต้องเปื้อนเลย ตอนนั้นเด็กวัยรุ่นก็ไม่ค่อยจะมีส่วนใหญ่จะเป็นคนที่อายุเยอะแล้ว...”

(Kalaya, October 25, 2019)

“...คุณสมบัติของผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและจะต้องเป็นคนที่น่าสนใจก่อน บางคนเป็นลูกหลานเขาก็ไม่สนใจ เรารู้สึกเสียตาย คนอื่นบางคนเขาก็หวังวิชาจริง ๆ แล้วถ้าเป็นคนที่ถูกอยู่กับพ่อก็จะโอเค อย่างตัวผู้ใหญ่บ้านที่บ้านทอน พอเขาทำ ลูกเขาจะเข้ามาช่วย คนที่เรียนรู้อย่างนี้ สุดท้ายเขาก็จะรับช่วงต่ออยู่แล้ว แต่ที่นี้ต่อไปสังคมรุ่นใหม่จะเปลี่ยนบริบท ส่วนหนึ่งก็ต้องเข้าใจและยอมรับ หากเรียนรู้ได้แต่เด็กเป็นวิถีชีวิตแบบนี้ก็เป็นการอนุรักษ์ การถ่ายทอดให้คนนอกเขาก็มาแค่ชั่วคราวช่วยยาม ส่วนใหญ่ถ้าแบบนี้เรียนเสร็จก็ไป เท่ากับว่าวิชาที่เขาถ่ายทอดสูญเปล่า หรือบางคนที่เขาสอนใครแล้วด้วยความรู้สึกของเขา ก็หวังที่จะให้เขามาสืบทอดมาทำต่อ ซึ่งบางคนฝึกลูกศิษย์มาหลายคน เขาก็ไปทำให้ตัวครูภูมิปัญญาหมดกำลังใจที่จะสอนต่อ อย่างน้อยถ้าเป็นลูก ๆ เป็นคนสนิท อย่างน้อยก็อยู่ใกล้หูใกล้ตา ก็จะทำให้เขารู้สึกอุ่นใจอย่างน้อยภูมิปัญญาของเขาจะไม่หายไปไหน...”

(Sommet, October 25, 2019)

กล่าวโดยสรุป ในประเด็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและให้ลูกหลาน และเยาวชนคนรุ่นใหม่ต้องมีความชอบ มีใจรักจะต้องอยากเรียน อดทน และต้องมีความตั้งใจ คุณสมบัติของผู้รับที่เหมาะสมจะมาจากคนในครอบครัว คนภายนอกก็สามารถเรียนรู้ได้แต่ต้องมีความรักและความสนใจบางคนมีพรสวรรค์จะสามารถเรียนรู้ได้เร็ว และควรจะต้องเปิดกว้างให้คนมาเรียนรู้ คนที่จะทำได้คงต้องเป็นลูกหลานของช่าง ต้องรักและชอบเก็บเกี่ยวประสบการณ์ แต่จะต้องใช้เวลาหลายปี

2. การส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและ จากสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประเด็นข้างต้น ในพื้นที่ตำบลปะเสยะวอ จังหวัดปัตตานี ตำบลศาลาใหม่ จังหวัดนราธิวาส และตำบลโคกเคียน จังหวัดนราธิวาสซึ่ง Nizen (October 21, 2019) ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ดังนี้

“...อยากจะให้หน่วยงานจัดสรรงบมา โดยนำเยาวชนเข้ามาศึกษาเป็นการต่อยอดเป็นการจัดทำโครงการให้เด็กเข้ามาศึกษา ในขั้นตอนของการต่อเรือ...”

“...เงินทุนโดยให้รัฐบาลเข้ามาส่งเสริมให้คนสนใจ โดยนำปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้สอน...”

(Sign, October 22, 2019)

“...ทุกขั้นตอนที่ใช้ในการต่อเรือไม่มีการจด แบบจะใช้หลักความจำอย่างเดียว ตอนเข้ามาสั่งว่าเอาเรือตามขนาดนั้น แรกก็คิดใช้ไม้อะไรก็แผ่น ๆ ก็นั่น มันเกิดจากประสบการณ์และความชำนาญ ไม่ต้องมีสูตรว่าเรือขนาดนี้ใช้ไม้กี่ชิ้น ก็ทำไปตามขนาดที่แต่ต้องการ บางทีก็ใช้เยอะ บางทีก็ใช้น้อยอยู่ที่ขนาดของไม้...”

(Samaae , October 21, 2019)

กล่าวโดยสรุป ในประเด็นการส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและควรจัดเป็นโครงการให้เยาวชนได้ศึกษาโดยนำงบประมาณหรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐใช้วิทยากรจากชุมชน คือปราชญ์ชาวบ้านในการให้ความรู้กับผู้เข้าร่วมโครงการ

3. การส่งเสริม สนับสนุนภูมิปัญญาเรือกอและจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ จากสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประเด็นข้างต้นในพื้นที่ตำบลปะเสยะวอ จังหวัดปัตตานี ตำบลศาลาใหม่ จังหวัดนราธิวาส และตำบลโคกเคียน จังหวัดนราธิวาสซึ่ง Abdullah (October 22, 2019) ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ ดังนี้

“...ถ้าเจ้าหน้าที่สนับสนุนก็ดี ให้เข้าชุมชนมาดูแลเรื่องการสร้างเรือกอและ เรื่องของสถานที่เดี๋ยวนี้นั้นส่วนมากเขาจะไม่มีที่ทำ ไม่รู้จะไปต่อที่ไหน...”

“...ถ้าเป็นไปได้ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลก็เข้ามาส่งเสริมกลุ่มเยาวชน เริ่มจากเรือกอและจำลอง เพราะเรือกอและจำลองก็รายได้ดีเหมือนกัน แต่ว่าเด็กสนใจหน่วยงานก็ยินดีเข้ามาช่วยอยู่แล้ว มันอยู่ที่บุคคลมากกว่าองค์กรพร้อมที่จะสนับสนุน...”

(Azan, October 25, 2019)

“...ให้สร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ ทำเรือกอและที่สร้างเสร็จแล้ว มาจัดแสดงเป็นศูนย์การเรียนรู้ เพราะคนที่ทำในส่วนนี้เอง เขาไม่มีกำลังไม่มีความสามารถ...”

(Abeb, October 21, 2019)

“...ตอนนี้หน่วยงานภาครัฐไม่ค่อยเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมภูมิปัญญาเรือกอและ อยากให้หน่วยงานรัฐให้ความสำคัญและส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและนี้ไว้...”

(Ah Myo, October 22, 2019)

“...จริง ๆ แล้วทุกหน่วยงานก็ต้องร่วมมือกันบูรณาการร่วมกัน อย่างเช่นสำนักงานวัฒนธรรม อาจจะรับผิดชอบในส่วนของการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เป็นเรื่องราว ส่วนที่เป็นการทำเรือก็ต้องรับผิดชอบในส่วนของการหาไม้ท่อนเดียวในการโปรโมท ประชาสัมพันธ์ ในเรื่องของการไปดูเรือกอและตั้งแต่จุดเริ่มต้นมีความเป็นไปเป็นมาอย่างไร ตั้งแต่เริ่มทำเรือ ต่อเรือ เริ่มวาดลาย จนกระทั่งการนำเรือลงทะเล แล้วก็ต่อยอดไปอีกก็คือการนำเรือออก

ไปหาปลา หาทรัพยากรในทะเล ควรจะเริ่มตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดที่ปลายทางของวิถีชีวิตของชาวประมง ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวซึมซับมีความรู้สึกรักผูกพัน...”

(Sommet, October 25, 2019)

กล่าวโดยสรุป ในประเด็นการส่งเสริม สนับสนุนภูมิปัญญาเรือกอและ ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ทุกหน่วยงาน ก็ต้องทำงานบูรณาการร่วมกัน รับผิดชอบในส่วนของการให้นักท่องเที่ยวในการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมให้เยาวชน เข้ามาศึกษา และสร้างพิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์เรียนรู้

4. การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และรวบรวมข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ จากสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประเด็นข้างต้นในพื้นที่ตำบลปะเสยะวอ จังหวัดปัตตานี ตำบลศาลาใหม่ จังหวัด นราธิวาส และตำบลโคกเคียน จังหวัดนราธิวาสซึ่ง Rase (October 23, 2019) ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ดังนี้

“...ในการรวบรวม อยากจะให้เข้ามาเป็นหลักสูตรการสอนไม่ให้เอกลักษณ์ของพื้นที่หายไป ควรจะเริ่มต้น สอนภายในพื้นที่ก่อน...”

“...ควรมีการรวบรวมภูมิปัญญาเรือกอและ ถ้ารวบรวมได้ดี ถ้ามีคนที่จะทำ จะทำเป็นวิดีโอหรือเขียนหนังสือ นี้ก็ยาก...”

(Abdullah, October 22, 2019)

“...ต่อให้รวบรวมองค์ความรู้ทำเป็นหนังสือ คนที่อ่านก็ไม่สามารถต่อเรือได้ เพราะมันยาก แต่เห็นด้วยอยากให้มีการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อให้ได้อ่านได้รู้วิธีการ ขั้นตอนการต่อเรือถึงแม้จะต่อเป็นลำเรือไม่ได้แต่ก็ยังรู้วิธี ในการต่อเรือกอและบ้าง...”

(Myo, October 22, 2019)

“...ควรจะมีเอกสารของเรือกอและ มีเอกสารเป็นเล่มเผื่อมีคนเข้ามา เขาจะมาดูขั้นตอนการต่อเรือ ก็สามารถ ที่จะเปิดดูได้ว่าที่มาที่ไปของเรือกอและนี้เป็นยังไง...”

(Nizen, October 21, 2019)

“...ควรอย่างยิ่ง โดยจัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ แทนที่จะรวบรวมเป็นเอกสาร ควรนำผลิตภัณฑ์ของเขาไปออก บูทหรือทำกิจกรรมภายนอกพื้นที่ด้วย...”

(Abeb, October 21, 2019)

“...แบกถ่ายทอดให้กับลูก เคยสอนให้กับคนที่สนใจที่มาเรียนรู้ที่บ้าน บางครั้งช่างด้วยกันที่ยังไม่ค่อยมีความรู้ ในด้านนี้ ก็จะเขามาถามแบบนี้เหมือนกัน เวลาสงสัย...”

(Uma, October 22, 2019)

“...ควรที่จะมีการรวบรวม เป็นไปได้ควรทำเป็นขั้นตอนหรือวิธีในการสร้างอย่างชัดเจน ให้มันละเอียดทุก ๆ ขั้นตอน เพราะว่าภูมิปัญญาแต่ละพื้นที่ก็จะไม่เหมือนกัน อย่างของเจ้มนี่ก็มีเอกลักษณ์ในการต่อ เขาจะเริ่มสร้าง ฐานในการต่อเรือยังงั้นในพื้นที่บ้านทอนก็จะแตกต่างออกไปอีก ปัตตานีก็มีอีกแบบหนึ่งความชำนาญของช่างก็จะ แตกต่างกัน...”

(Hasan, October 25, 2019)

“...จริง ๆ ในชุมชนเขาก็มีศูนย์เรียนรู้ของเขาอยู่แล้ว ในตัวของสำนักงานวัฒนธรรมทำได้เพียงแค่จัด นิทรรศการหมุนเวียนบริเวณด้านบนของสำนักงานวัฒนธรรมที่เป็นพิพิธภัณฑ์เมืองนราธิวาส ทางสำนักงานจัดทำ เป็นนิทรรศการหมุนเวียนประมาณ 3 เดือน เปลี่ยนหนึ่งครั้ง ซึ่งก่อนหน้านี้ก็ได้จัดทำนิทรรศการการหมุนเวียน ของเรือกอและจำลองไปแล้ว ตอนนี้ทางสำนักงานก็ได้มีการรวบรวมข้อมูลของเรือกอและไว้บางส่วนแล้ว ส่วนหนึ่ง คือเป็นเอกสาร เกี่ยวกับขั้นตอนของการต่อเรือเป็นรูปเล่ม ส่วนหนึ่งก็เสนอไปที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อที่จะ ยกกระต๊ابให้เรือกอและ ให้ได้รับการยอมรับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย...”

(Sommet, October 25, 2019)

กล่าวโดยสรุป ในประเด็นการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และรวบรวมข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ ควรจัดเป็นหลักสูตรการเริ่มต้นสอนภายในพื้นที่และสร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ประวัติความเป็นมาของเรือกอและ ขั้นตอนการทำเรือกอและ และการจัดนิทรรศการวัฒนธรรมท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

1. การถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและให้ลูกหลานและเยาวชนคนรุ่นใหม่พบว่า คุณสมบัติของผู้รับจะต้องมีความชอบ มีใจรัก จะต้องอยากเรียน อดทน และต้องมีความตั้งใจ คุณสมบัติของผู้รับที่เหมาะสมควรมาจากคนในครอบครัว คนภายนอกสามารถเรียนรู้ได้แต่ต้องมีความรักและความสนใจ บางคนมีพรสวรรค์จะสามารถเรียนรู้ได้เร็ว และควรจะต้องเปิดกว้างให้คนมาเรียนรู้ คนที่จะทำได้คงต้องเป็นลูกหลานของช่างเก็บเกี่ยวประสบการณ์แต่จะต้องใช้เวลาหลายปี สอดคล้องกับ Prapatsuttham (2017) ได้ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านคูนานองผไท ตำบลนาหนองผไท อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาทำได้โดยการสืบทอดโดยลูกหลานหรือสมาชิกในครอบครัวได้สัมผัสการทออย่างต่อเนื่อง ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เป็นไปด้วยวิถีการธรรมชาติ เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันของคนในครอบครัว ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Wiphatthapron (2010) กล่าวไว้ว่า 1) ถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว กิจกรรมการถ่ายทอดจึงต้องมีความง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำตามตัวอย่าง การเล่น ปริศนาคำทาย วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำ และไม่ควรทำ 2) ถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มากพอสมควรและเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดจึงทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรง หรือบอกเล่าผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่นซึ่งจะมีขั้นตอน มีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษซึ่งมีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์

2. การส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและพบว่า ควรจัดเป็นโครงการให้เยาวชนได้ศึกษา โดยนำงบประมาณหรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยใช้วิทยากรจากชุมชนคือ ประชาชนชาวบ้านให้ความรู้กับผู้ที่เข้าร่วมโครงการ สอดคล้องกับ Vejyalak (2017) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีการร่วมมือกันระหว่างชุมชน สถานศึกษา และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สถานศึกษา และชุมชนควรร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตร และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนหรือออกแบบการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยแบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบ สำรอง สืบค้น รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และนำเสนอแลกเปลี่ยน ควรจัดตั้งคณะกรรมการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ Thongtumlueng, Polsiri and Ratanasiri (2018) ได้ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคใต้พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคใต้ให้คงอยู่ต้องเริ่มจากนโยบายของสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่รับผิดชอบ ร่วมส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรม จัดหาแหล่งเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนอุปกรณ์และวิธีการเล่นให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละท้องถิ่น

3. การส่งเสริมสนับสนุนภูมิปัญญาเรือกอและจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐพบว่า หน่วยงานต้องร่วมมือกันบูรณาการร่วมกัน รับผิดชอบในส่วนการหานักท่องเที่ยวในการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามาศึกษา

และสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ สอดคล้องกับ Nilwan and Kritsoonthorn (2014) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการและกลยุทธ์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาถึงขั้นตอน รูปแบบและวิธีการ ในการดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบสานภูมิปัญญาในพื้นที่ให้แก่เด็กและเยาวชนจากผู้สูงอายุหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยใช้วิธีการศึกษาด้วยการสังเกตการณ์กระบวนการในการถ่ายทอด ซึ่งกระบวนการในการถ่ายทอดเริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อม จากหน่วยงานเทศบาล ตำบล ชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน มีขั้นตอนในการถ่ายทอดเริ่มจากการนำเข้าสู่เนื้อหา รูปแบบการถ่ายทอด สื่อการสอน กิจกรรม เทคนิคการจูงใจ มีการใช้รูปแบบในการถ่ายทอด 9 รูปแบบ มีกิจกรรมที่ใช้ในการถ่ายทอด 9 กิจกรรม และมีกลยุทธ์ในการถ่ายทอด 7 กลยุทธ์ ซึ่งการเลือกใช้รูปแบบกิจกรรม และกลยุทธ์ของปราชญ์ชาวบ้านนั้นจะขึ้นอยู่กับภาระงานที่รับผิดชอบที่ได้รับถ่ายทอดเป็นหลักแล้วจึงกำหนดขอบเขตของเนื้อหาสาระที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับผู้รับการถ่ายทอด

4. การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกและเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และรวบรวมข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจพบว่า ควรเป็นหลักสูตรการเริ่มต้นสอนภายในพื้นที่ก่อน และสร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การจัดนิทรรศการวัฒนธรรมท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาเรือกและ และขั้นตอนการทำเรือกและ สอดคล้องกับ Chankaew (2012) กล่าวว่า วิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมคือ 1) การทำนุบำรุง การปกป้องและสงวน รักษาอนุสาวรีย์ และแหล่งประวัติศาสตร์ การจัดตั้งและการบำรุงรักษาหอสมุด หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ และสถานที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อการสงวนรักษาและการบันทึกหลักฐานทางศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหาย การสงวนรักษาสถาปัตยกรรม และการแสดงของศิลปินที่มีชื่อเสียง เช่น นักร้อง นักแสดง และนักดนตรี 2) การแพร่กระจาย แบ่งและจัดสรรเนื้อหาที่ในหนังสือพิมพ์และวารสารสำหรับผลงานทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า การแบ่งการจัดสรรเวลาของรายการวิทยุและโทรทัศน์สำหรับเรื่องวัฒนธรรม การจัดพิมพ์หนังสือออกเผยแพร่ การนำเรื่องวัฒนธรรมเข้าสู่หลักสูตรและวิชาเรียนในสถานศึกษา การจัดนิทรรศการ การจัดให้มีการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมในสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ภาพผนัง และการออกแบบที่เป็นวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ Duangparma and Bhanak (2013) พบว่า องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อกกในอดีตจนถึงปัจจุบัน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ด้านกระบวนการทอเสื่อกก ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการอนุรักษ์ลดลายการทอเสื่อกก ควรให้มีการส่งเสริมให้ความรู้และพัฒนาทักษะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมความรู้และพัฒนาทักษะให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ทั้งยังสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน สังคมชุมชน เกิดความรักความสามัคคีตลอดจนเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอเสื่อกกต่อไป

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกและในจังหวัดชายแดนใต้มีรายละเอียดดังนี้

1. การถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกและให้ลูกหลานและเยาวชนคนรุ่นใหม่พบว่า คุณสมบัติของผู้รับจะต้องมีความชอบ มีใจรักจะต้องอยากเรียน อดทน และต้องมีความตั้งใจ คุณสมบัติของผู้รับที่เหมาะสมก็จะมาจากคนในครอบครัว คนภายนอกก็สามารถเรียนรู้ได้แต่ต้องมีความรักและความสนใจ บางคนมีพรสวรรค์จะสามารถเรียนรู้ได้เร็ว และควรเปิดกว้างให้คนมาเรียนรู้ คนที่จะทำได้คงต้องเป็นลูกหลานของช่าง เกือบเกี่ยวประสบการณ์แต่จะต้องใช้เวลาหลายปี

2. การส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกและพบว่า ควรจัดเป็นโครงการให้เยาวชนได้ศึกษาโดยนำงบประมาณหรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยใช้วิทยากรจากชุมชนคือปราชญ์ชาวบ้านในการให้ความรู้

3. การส่งเสริมสนับสนุนภูมิปัญญาเรือกอและจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ พบว่า หน่วยงานต้องร่วมมือบูรณาการร่วมกัน รับผิดชอบในส่วนของการหานักท่องเที่ยวการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามาศึกษา และสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้

4. การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และรวบรวมข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ พบว่า ควรเป็นหลักสูตรการเริ่มต้นสอนภายในพื้นที่ก่อน และสร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การจัดนิทรรศการวัฒนธรรมท้องถิ่น ประวัติเรือกอและ และขั้นตอนการทำเรือกอและ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 เพื่อจะทำให้ภูมิปัญญาของเรือกอและได้รับการอนุรักษ์และสืบทอดต่อคนรุ่นหลัง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มี “การจัดการความรู้” กับกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน โดยการนำความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวปราชญ์ชาวบ้าน โดยจัดทำให้เป็นระบบและเป็นความรู้ที่ชัดเจน ซึ่งทำได้ในรูปแบบเอกสารรวมถึงอาจทำในรูปแบบของสื่อวีดิทัศน์

1.2 ควรมีการให้ความรู้แก่ปราชญ์ชาวบ้านในด้านเทคนิคการเรียนการสอน การนำสื่อการสอนมาใช้ในการใช้หลักจิตวิทยาในการสอน เพื่อดึงดูดให้คนภายนอกหันมาให้ความสนใจในการเรียนรู้ภูมิปัญญาเรือกอและมากขึ้น

1.3 ควรมีการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ให้มากขึ้น ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและ ผ่านกิจกรรมหรือโครงการ เพื่อพัฒนาให้ภูมิปัญญาเรือกอและดำรงอยู่ โดยหน่วยงานในภาครัฐควรเป็นตัวหลักในการสนับสนุนดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เห็นประเด็นที่ควรจะทำวิจัยต่อไปเกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ เช่น การศึกษาภูมิปัญญาการต่อเรือกอและ การศึกษาการเขียนลายเรือกอและ และการศึกษาการประเมินผลการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ เพื่อที่จะนำไปสู่การปรับปรุงและหาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้อย่างเหมาะสม

2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งรูปธรรมและนามธรรมอย่างครอบคลุม ทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลของชุมชน

References

- Abdullah (pseudonym). (2019, 22 October). The owner of the Kolae Boat, Narathiwat Province. Interview.
- Abeb (pseudonym). (2019, 21 October). Government officials related to the wisdom of Kolae Boat, Pattani Province. Interview.
- Azan (pseudonym). (2019, 22 October). The owner of the Kolae Boat, Narathiwat Province. Interview.
- Chankaew, P. (2012). Communication for art and culture conservation and tourism restoration of Sam Chuk Market, Suphanburi Province (Master of Communication Arts thesis). Dhurakij Pundit University.
- Duangparma, S., & Phanak, P. (2013). The transfer of knowledge of local wisdom on weaving reed mats. *Journal of Community Development and Quality of Life*, 1(3), 195-203.

- Hasan (pseudonym). (2019, 25 October). Government officials involved in the wisdom of Kolae Boat, Narathiwat Province. Interview.
- Hundreds of Stories About Thailand Beloved Father Beloved Eternally. (2016, February 21). *Series "Hundred Stories of Thailand" episode "Kolae and breaths of the Gulf of Thailand" Part 1* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=r2V1frTWQLs>
- Kalaya (pseudonym). (2019, 25 October). Government officials related to the wisdom of Kolae Boat, Narathiwat Province. Interview.
- Kanda (pseudonym). (2019, 22 October). Government officials related to the wisdom of Kolae Boat, Narathiwat Province. Interview.
- Khamyang, T. (2013). Education for the creation of Malay fishermen's way of life: Kolae Boat (Master of Fine Arts). Srinakharinwirot University.
- Macenae, W. (2009). "Kolae Boat and Replica", a business that generates income from folk wisdom. *Journal of Narathiwat Rajanagarindra University*, 1(3), 1-18.
- Myo (pseudonym). (2019, 21 October). The owner of the Kolae Boat Narathiwat Province. Interview.
- Nilwan, D., & Kritsoonthorn, T. (2014). Process and strategies for transferring local wisdom: A case study of Fa Ham Subdistrict Municipality, Muang District, Chiang Mai Province. Bangkok: National Research Management System (NRMS).
- Nizen (pseudonym). (2019, 21 October). The village headman, Pattani Province. Interview.
- Piyasakulkiat, O., Khiaophakdiporn, S., Yanataro, P.P., Pornsiriwattanasin, K. & Priyakon, P. (2018). The role of the village philosopher in self-management of the community. *Kasem Bundit Journal*, 19, 218-230.
- Prapatsuttham, P. (Papasaro, W.). (2560). *Conservation and development of silk weaving wisdom of the Ban Doona Nong Phai silk weaving group, Na Nong Phai Subdistrict, Chumphon Buri District, Surin Province* (Master of Buddhist Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Rase (pseudonym). (2019, 23 October). The owner of the Kolae Boat Pattani Province. Interview.
- Salae (pseudonym). (2019, 22 October). The owner of the Kolae Boat Pattani Province. Interview.
- Samaae (pseudonym). (2019, 21 October). Shipbuilder Pattani Province. Interview.
- Sirasunthorn, P. (2007). Learning action community: Concepts, techniques and methods. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Sign (pseudonym). (2019, 22 October). The Village Headman, Narathiwat Province. Interview.
- Sommet (pseudonym). (2019, 25 October). Academician, Narathiwat Province. Interview.
- Tantayanubutr, P. (2008). *Thai wisdom*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.
- Thienpraphakul, P. (2014). The learning process of local wisdom transfer. pottery Ban Mon Khao Kaew, Phichai Subdistrict, Mueang District, Lampang Province. *Journal of Humanities, Social Sciences*, 31(2), 79-100.

- Thongsang, N., & Sangkharat, U. (2015). Management of culture and local wisdom for creative tourism in Koh Mak Subdistrict, Pak Phayun District, Phatthalung Province. *Journal of the Humanities and Social Sciences Thaksin University*, 10(1), 187-206.
- Thongtumlueng, K., Polsiri, A., & Ratanasiri, M. (2018). Conservation and development of the wisdom of folk play among Thai children in the south. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 11(2), 1813-1895.
- Topanurakkul, U., & Paiwittayasiritham, C. (2016). Participatory action research on preserving and inheriting the wisdom of Thai song Dam Woven Fabrics. *Silpakorn Education Research Journal*, 8(2), 162-175.
- Uma (pseudonym). (2019, 22 October). Shipbuilder Narathiwat Province. Interview.
- Vejyalak, N. (2017). The study of learning sources of local wisdom in Muang District, Phitsanulok Province. *Krupibul Journal*, 5(1), 87-96.
- Wiphattepai, T. (2010). *The transmission of local wisdom of village sages : A case study of long drum circles, Pranburi District, Prachuap Khiri Khan Province* (Research report). Bangkok: Dhurakij Pundit University.
- Wongbunmak, S. (2015). Knowledge management and local wisdom of the hunter rabbit marble handicrafts, Pranrabhai District, Kamphaeng Phet Province. *Journal of Humanities and Social Sciences (NSTDA)*, 21(2), 83-98.